

*Instrumenty finansowe Banku Światowego.
Kontekst liberalny w działalności pożyczkowej*

MARTA GĘBSKA

Wstęp

Bank Światowy, oferuje różnorodne instrumenty finansowe, w różnym stopniu dostosowane do potrzeb państw członkowskich i ich bieżącej sytuacji ekonomicznej. Oferta pożyczkowa Banku od początku jego powstania do chwili obecnej, ewoluowała i zmierzała w kierunku coraz większej elastyczności Banku w udzielaniu środków pożyczkowych i spłacaniu zobowiązań przez wierzycieli. Pojawiały się również nowe wymagania, dotyczące przede wszystkim sprawozdawczości finansowej i rozliczania środków. Realizowana obecnie polityka pożyczkowa Banku Światowego z jednej strony umożliwia rozwój państw słabiej rozwiniętych poprzez dostęp do środków finansowych na dogodnych warunkach, bez których państwa te miałyby mniejsze szanse na rozwój i wydobyć się z ubóstwa, jednak z drugiej strony państwa te zmuszane są do przyjmowania liberalnych rozwiązań i reform, które często nie sprawdzają się w państwach, w których nie funkcjonuje zdrowa gospodarka rynkowa, brakuje stabilnych rządów lub gdzie państwa poprzez niski poziom wpłat do globalnych instytucji, od których otrzymują pomoc, nie są w stanie wpływać na ich funkcjonowanie, czy proces podejmowania decyzji. Mimo upływu lat, Bank Światowy wciąż realizuje w swej polityce wiele zaleceń z tzw. Konsensusu Waszyngtońskiego (uzgodnienia Banku Światowego, Międzynarodowego Funduszu Walutowego i Ministerstwa Finansów Stanów Zjednoczonych), będącego niejako „dekalogiem” dla liberalnych reform w państwach na początku lat 90. XX wieku i które miały rozwiązać problemy gospodarcze państw rozwijających się. W kontekście podejmowanego w artykule tematu na pierwszy plan wysuwają się zalecenia zachowywania dyscypliny budżetowej, promowania liberalizacji przepływów kapitałowych i polityki kredytowej.

Celem artykułu jest ukazanie instrumentów finansowych Banku Światowego, składającego się z Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju (IBRD) oraz Międzynarodowego Stowarzyszenia Rozwoju (IDA). Celem jest również ukazanie związków tych instrumentów z narzucaniem rozwiązań liberalnych w państwach korzystających ze

Gębska wsparcia Banku. Zostaną ukazane stosowane współcześnie produkty i usługi finansowe, zmiany dokonywane w ostatnich latach, a także rozważane i proponowane obecnie reformy i kierunki zmian. W zakończeniu zostanie przedstawiona krótka ocena instrumentów finansowych i działalności pożyczkowej przedmiotowej instytucji.

Produkty, instrumenty i usługi finansowe Banku Światowego

Instrumenty finansowe Banku Światowego ukazują jednocześnie obszary interwencji i stosowane narzędzia, a są nimi: instrument finansowania projektów inwestycyjnych, instrument finansowania polityki rozwojowej, instrument planowania skutków (PfR – *Program-for-Results*), fundusze powiernicze i granty oraz instrument specjalnych możliwości wsparcia dla sektora prywatnego. Bank Światowy udziela również indywidualnych form pomocy w wyjątkowych sytuacjach oraz aktywnie uczestniczy w zarządzaniu ryzykiem projektowym.

Instrument finansowania projektów inwestycyjnych (IPF – *Investment Project Financing*) to pożyczki z Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju, kredyty i granty Międzynarodowego Stowarzyszenia Rozwoju oraz gwarancje finansowe dla rządów na rzecz budowy fizycznej i socjalnej infrastruktury niezbędnej do zwalczania ubóstwa i tworzenia warunków do zrównoważonego rozwoju państwa. IPF wykorzystywane są we wszystkich sektorach, choć najczęściej do projektów związanych z budownictwem, rolnictwem, rozwojem społecznym, administracją publiczną i samorządową.

IPF obejmują pomoc długoterminową, trwającą nawet 5–10 lat i są możliwe do uzyskania łącznie z innymi usługami, np. mikrokredytowania, a także z tradycyjnymi kredytami i grantami. IPF nie tylko dostarczają pomoc finansową, ale również w techniczną, analityczną oraz sprzyjają transferowi wiedzy w skali globalnej, szczególnie w zakresie przygotowania projektów, zarządzania projektami i ich właściwego zabezpieczenia podczas ich wdrażania.

Instrument finansowania polityki rozwojowej (DPF – *Development Policy Financing*) to, podobnie jak w przypadku finansowania projektów inwestycyjnych, pożyczki z Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju, kredyty i granty Międzynarodowego Stowarzyszenia Rozwoju oraz gwarancje finansowe dla rządów lub grup politycznych w celu wprowadzania programów i instytucjonalnych działań na rzecz zrównoważonego wzrostu i ograniczania ubóstwa. Ich cechą charakterystyczną jest możliwość natychmiastowego wykorzystania środków w aktualnych celach rozwojowych. DPF wspiera przede wszystkim reformy, których celem jest poprawa zarządzania środ-

kami publicznymi, wzmocnienie gospodarki kraju, poprawa klimatu inwestycyjnego oraz innych usług. DPF umożliwia również finansowanie reform, które nie były wcześniej przedstawiane i zatwierdzane w strategii współpracy Banku z państwem, ale są niezbędne do osiągnięcia ważnych celów rozwojowych danego państwa i programów reform zgłaszanych przez partie sprawujące władzę. Reformy oczywiście muszą być zgodne z kierunkami rozwoju zawartymi w strategii współpracy z danym krajem.

Natomiast instrument planowania skutków – PfR – polega na przekazaniu środków finansowych bezpośrednio na rzecz konkretnych działań pomocowych w państwach w zakresie doprecyzowania i poprawy wdrażania programów rozwojowych i osiągnięcia długotrwałych celów, poprzez wzmocnienie instytucjonalne państw i budowę możliwości wzrostu.

Z kolei granty i fundusze powiernicze wykorzystywane są zwykle w wyjątkowo kryzysowych sytuacjach, kiedy to uzyskanie pożyczek i grantów z IBRD i IDA staje się utrudnione. Najczęściej są one udzielane w przypadku konieczności udzielenia natychmiastowej pomocy w sytuacji katastrof naturalnych i innych wyjątkowych zdarzeń, a także w celu pilotowania innowacji, które w późniejszym czasie są dokooptowane do dotychczasowych działań i projektów.

Uzupełnieniem tradycyjnych instrumentów finansowych są dodatkowe usługi, takie jak: wsparcie techniczne, prace ekonomiczne i sektorowe skutkujące powstaniem analitycznych raportów i studiów, jak również doradztwo biznesowe, koordynacja pomocy i współpracy z innymi podmiotami, takimi jak fundacje, banki, organizacje humanitarne *etc.*

Wsparcie techniczne polega na udzieleniu przez pracowników Banku pomocy w kwestiach prawnych, w zakresie zarządzania i administracji, a także w formie konsultacji reform niezbędnych do osiągnięcia celów rozwojowych danego państwa. W praktyce działania są nakierowane najczęściej na tworzenie i wzmocnianie efektywnych instytucji sektora publicznego, jak również podtrzymanie pozytywnych skutków projektów w długim okresie. Wsparcie techniczne polega na przygotowaniu dokumentów w postaci projektów aktów prawnych, państwowych strategii, planów rozwoju instytucjonalnego oraz planów działania, a także – na wnioski państw – nowych programów i polityk.

Oprócz typowej działalności pożyczkowej, eksperci Banku przygotowują we współpracy z państwami raporty – prace ekonomiczne i sektorowe – dotyczące ważnych kwestii dla rozwoju poszczególnych państw. Raporty zawierają informacje i dane statystyczne na temat gospodarki, średnio i długoterminowych trendów ekonomicznych

Gębska i perspektyw rozwoju, instytucji rządowych oraz systemów należących do sektora polityki społecznej i często stają się przedmiotem dyskusji między władzami i pracownikami danego sektora, a także miejscem dzielenia się dobrymi praktykami. Bank w ramach swojej zwykłej działalności w państwach członkowskich przygotowuje ramowe dokumenty opisujące działalność Banku w danym kraju, włącznie z celami realizowanych projektów, rezultatami i finansami. Dodatkowym celem raportów i studiów analitycznych jest wsparcie klientów we wdrażaniu skutecznych programów i projektów.

Ostatnim narzędziem, powiązaniem bezpośrednio z instrumentami finansowymi, jest koordynacja pomocy od różnych donatorów: rządów, banków działających na rzecz rozwoju, agencji pomocowych, fundacji i organizacji humanitarnych. Rodzaj pomocy i koordynacji zależy od potrzeb jednostek zgłaszających i może przybierać formę np. udzielania informacji, współfinansowania projektów, wspólnych spotkań i konsultacji, czy tworzenia wspólnych strategii działania¹.

Powyższe rozwiązania przywołują na myśl koncepcję centrum i peryferii, często stosowaną do wyjaśniania stosunków międzynarodowych. Zgodnie z nią do centrum można zaliczyć państwa i regiony posiadające kapitał, silnie rozwinięty sektor usług i infrastrukturę, wartości kulturowe, wzory i instytucje działające zgodnie z logiką rynkową. Centra dominują i dążą do jeszcze większych zysków, stosując wobec siebie ekonomiczne mechanizmy ochronne, a oferując pomoc peryferiom po przyjęciu przez nie rozwiązań liberalnych. Peryferia zajmują się głównie wydobywaniem surowców i zacofanymi dziedzinami gospodarki, przynoszącymi znikomą wzrost gospodarczy i niewielki dochód. Przez to peryferia są często uzależnione politycznie i gospodarczo od centrów. Wg Janusza Hryniewicza panowanie centrum nad peryferiami utrwała się i szerzy poprzez prawo międzynarodowe i działanie instytucji takich jak właśnie np. Bank Światowy².

Przykładem uzależnienia peryferii jest siła państw podczas podejmowania decyzji w Banku Światowym. Siła głosu zależy od wartości wpłaconych kwot do budżetu Banku. Największy udział w podejmowaniu decyzji mają Stany Zjednoczone (16,12% głosów w IBRD i 10,36% w IDA), Japonia (7,47% w IBRD i 8,36% w IDA), Wielka Brytania (3,92% w IBRD i 5,99% w IDA) i Niemcy (4,37% w IBRD i 5,40% w IDA), podczas gdy państwa najbardziej potrzebujące pomocy – mniej niż 0,08% w IBRD (w sumie kilkadziesiąt państw np. Afganistan, Benin, Czad, Kostaryka, Etiopia, Fidżi, Liberia, Namibia, Uganda), mniej niż 0,20% w IDA (w sumie kilkadziesiąt państw np. Republika Środkowoafrykańska, Czad, Kongo, Dominikana, Salwador, Gabon, Gwinea Równikowa, Niger, Panama, Sierra Leone, Tunezja)³.

IBRD oferuje szeroki zakres produktów finansowych i usług. Są one wypadkową doświadczeń działania organizacji w państwach, które osiągnęły już wystarczająco wysoki poziom rozwoju i przekroczyły próg dochodu *per capita* obowiązujący w państwach korzystających z budżetu IDA, a także oraz ich oczekiwań i możliwości podejmowania zobowiązań i spłaty zadłużenia. Do produktów, instrumentów i usług finansowych należą:⁴

1. elastyczne pożyczki – oznaczają one możliwość wyboru przez pożyczkobiorcę w przypadku każdego projektu m.in.:
 - a. waluty/walut, w których pożyczka ma zostać udzielona;
 - b. stopy procentowej: stałej lub zmiennej;
 - c. dni miesiąca, w których dokonywana będzie spłata pożyczki;
 - d. okresu karencji – od 0 do 19,5 lat;
 - e. liczby lat, w których pożyczka zostanie spłacona (maksymalnie 35 lat);
 - f. harmonogramu spłaty, który może być uzależniony od wielkości pożyczki lub też od czasu wydatkowania środków finansowych;
 - g. rodzaju amortyzacji: równomiernej spłaty (innej niż rocznej), rocznej spłaty lub jednorazowej spłaty pożyczki;
 - h. innych niż powyższe, a oczekiwanych przez pożyczkobiorcę ułatwień w spłacie pożyczki;
 - i. możliwości lub braku możliwości konwersji zadłużenia (waluty, stopy procentowej, minimalnej i maksymalnej wysokości spłat);
2. warunkowe finansowanie z możliwością wykorzystania pożyczki w odroczonym terminie – jest to forma wykorzystywana w wyjątkowych sytuacjach, głównie jako zabezpieczenie w przypadku projektów długoterminowych;
3. pomoc kredytowa poprzez udzielanie:
 - a. gwarancji częściowego ryzyka (PCG – *Partial Credit Guarrantees*)⁵ – oznacza ona obietnicę pełnego i zgodnego z harmonogramem spłat obsługi zadłużenia do określonej wcześniej kwoty; kwota ta różni się w zależności od projektu, uzgodnień z pożyczkobiorcą, stabilności przepływu kapitału. Zwykle jest to wypadkowa możliwości pożyczkobiorcy i pożyczkodawcy, gdyż ma na celu zmniejszenie ryzyka braku jakiegokolwiek spłaty zobowiązań;
 - b. gwarancji opartych na polityce (PBG – *Policy Based Guarantees*) – oznacza ona obietnicę pełnego i zgodnego z harmonogramem spłat obsługi zadłużenia do określonej wcześniej kwoty w przypadku wprowadzania kluczowych dla państwa reform;

- Gębska
4. produkty zabezpieczające w przypadku wszelkich form współpracy finansowej, takie jak możliwość zmiany waluty, stopy procentowej, czy cen towarów;
 5. zarządzanie ryzykiem od katastrof, poprzez wykorzystanie instrumentów pochodnych na rzecz zarządzania ryzykiem od katastrof naturalnych, specjalnych linii kredytowych udzielanych w przypadku katastrofy, a także specjalnych ubezpieczeń oraz obligacji;
 6. usługi doradcze dla klientów, takie jak pomoc w zarządzaniu zasobami banków centralnych, funduszy emerytalnych i działających na rzecz zdrowia, pomoc w zarządzaniu długiem publicznym, aktywami i pasywami oraz pomoc we wdrażaniu strategii na rzecz lepszego dostępu do rynku kapitałowego.

Specyficzną usługą Banku Światowego dla państw o średnim i wysokim dochodzie (a więc w praktyce dla IBRD), również dla państw nie pobierających pożyczek z Banku, ściśle powiązaną z podstawowymi instrumentami finansowymi, jest RAS (*Reimbursable Advisory Service*), czyli tzw. Podlegająca Zwrotowi Usługa Doradcza⁶. W przeciwieństwie do pożyczek, RAS jest formą wsparcia oferowaną również państwom, którzy nie kwalifikują się do finansowania przez Bank. Z tego powodu z tej formy pomocy chętnie korzystają państwa o wyższym poziomie rozwoju, takie jak państwa Europy Środkowej i Wschodniej, a w sumie około 40 państw świata od początku lat 70. XX wieku. RAS polega na tym, iż Bank pracuje z władzami kraju na ich życzenie, dostarczając pomoc szkoleniową, techniczną, doradczą, usługi analityczne i diagnostyczne, a także udzielając wsparcia podczas wdrażania narodowych programów.

Istotą RAS jest to, że Bank pokrywa koszt dostarczanych usług doradczych, a więc nawiązując do nazwy tej usługi, zwrot inwestycji Banku nastąpi poprzez zwiększenie efektywności działań i ograniczenie finansowego wsparcia w przyszłości. Bank pośredniczy również w znalezieniu partnerów zagranicznych, którzy realizowali podobne programy, w celu dzielenia się doświadczeniem i dobrymi praktykami. Z pomocy korzystają głównie: rządy i samorządy, różnorodne agendy rządowe państw członkowskich Banku, organizacje pozarządowe, podmioty takie jak banki, organizacje regionalne, przedsiębiorstwa państwowe, jak również firmy prywatne, osoby zajmujące się tworzeniem, wdrażaniem i ewaluacją projektów rozwojowych.

Dostosowanie instrumentów finansowych przez IBRD

W ostatnich latach kilkakrotnie, np. w latach 2001, 2009, 2012, były przeprowadzane reformy instrumentów finansowych stosowanych

przez IBRD. Reformy były zawsze odpowiedzią na oczekiwania państw – pożyczkobiorców oraz próbą odpowiedzi na bieżące problemy ekonomiczne i związane ze spłatą zobowiązań.

W latach 2012–2013 roku miały miejsce ostatnie zasadnicze zmiany systemu finansowania, które weszły w życie dnia 8 kwietnia 2013 roku. Główne zmiany można scharakteryzować w następujący sposób⁷:

1. wprowadzenie konsolidacji procedur i polityki finansowania – rozproszone dotąd zasady finansowania zostały zamienione na jeden spójny i logiczny dokument, a dotychczasowa rola ekspertów Banku Światowego postrzegana jako „kontrolująca”, została zamieniona na wsparcie procesu wdrażania;
2. wprowadzenie specjalnych form pomocy dla tzw. wrażliwych państw, w tym państw najmniejszych, szczególnie w przypadku problemów w zakresie ochrony środowiska i w kwestiach społecznych. Pomoc polega na udzielaniu większych środków finansowych na przygotowanie projektów, wprowadzeniu dodatkowych ułatwień umożliwiających ich wdrożenie oraz specjalnych przetargów. W tym celu Bank zwiększył limity środków finansowych z 3 mln USD w warunkach normalnych i 5 mln USD w warunkach wrażliwych, do odpowiednio 6 mln i 10 mln USD;
3. zlikwidowanie zasady, zgodnie z którą dodatkowe pożyczki, udzielane w wyjątkowych sytuacjach w celu uzupełnienia wcześniej zatwierdzonych projektów, muszą być wykorzystane, a projekty zakończone, maksymalnie w ciągu trzech lat od początkowej daty zakończenia projektu. Jeśli sytuacja tego wymaga projekt może być realizowany przez dłuższy czas. Natomiast, jeśli projekt wdrażany jest przez 10 lat lub więcej, raport ICR (*Implementation Completion Report*) tworzony zawsze po zakończeniu realizacji projektu, musi być przygotowany przed udzieleniem dodatkowego finansowania, co ma zapobiec nadmiernemu opóźnieniu ewaluacji projektu i ewentualnemu ukrywaniu problemów pojawiających się w czasie ich implementacji;
4. wprowadzenie większej elastyczności w zakresie rozliczenia pożyczek, zgodnie z bieżącą sytuacją finansową w państwie, a także umożliwienie wykorzystania krajowych systemów rozliczeń finansowych. Nowe zasady podtrzymują jednak obowiązek przeprowadzania corocznych audytów pożyczkowych;
5. wprowadzenie bardziej rygorystycznych analiz ekonomicznych w każdym projekcie, przy jednoczesnym większym stopniu dostosowania projektu do warunków w danych państwie i konkretnie wspieranym sektorze;

- Gębska 6. w przypadku wdrażania serii powiązanych ze sobą projektów zrezygnowano z koncentracji na terminach zapadalności pożyczek, a skoncentrowano się na osiągnięciu założonych celów (cele są ważniejsze niż restrykcyjne dotrzymanie terminów).

Istniejące od 2013 roku rozwiązania finansowe stosowane w IBRD i w całej Grupie Banku Światowego mają przede wszystkim na celu zmniejszenie ryzyka pożyczkowego, zarówno w przypadku tradycyjnie udzielanych form pomocy, jak i pomocy w wyjątkowych sytuacjach, takich jak kryzys finansowy, czy klęski żywiołowe. Innowacyjne produkty zarządzania ryzykiem polegają głównie na możliwości wyboru przez pożyczkobiorcę warunków pożyczkowych, elastycznego czasu spłaty i konkurencyjnego oprocentowania, a także na szerokiej możliwości korzystania ze wsparcia technicznego⁸.

Ponadto, ze względu na niebezpieczeństwo niekorzystnych zmian cen towarów i negatywnych skutków dla budżetu państwa, państwa mogą korzystać z możliwości zarządzania ryzykiem finansowym. IBRD również współpracuje z państwami o średnim i niskim dochodzie w celu opracowania dostosowanych strategii ograniczających ryzyko finansowe, począwszy od natychmiastowego wsparcia budżetu w sytuacji kryzysowej, do wprowadzenia programów ubezpieczeń np. w rolnictwie.

Większość środków finansowych z Banku Światowego jest pobierana przez władzę wykonawczą państwa, jednak Bank realizuje również programy wspierające projekty rozwojowe sektora prywatnego i pożyczkobiorców komercyjnych. Służą do tego gwarancje IBRD. Nowością w ofercie finansowej IBRD są również pożyczki i produkty zarządzania ryzykiem dostępne dla władz regionalnych, w dwóch wersjach – z gwarancją i bez gwarancji skarbu państwa, na warunkach komercyjnych, poprzez specjalny program stworzony przez Międzynarodową Korporację Finansową (IFC) i Bank Światowy (program IFC- *World Bank Subnational Finance*)⁹.

Podmioty korzystające z instrumentów finansowych IBRD mają dostęp do produktów finansowych wysokiej jakości (ocena kredytowa AAA), z ograniczonym ryzykiem pobierania i spłaty, z bezpłatną usługą doradztwa technicznego i korzystania z międzynarodowych doświadczeń, o wydłużonym terminie spłaty i niższym koszcie niż w przypadku innych pożyczkodawców. Ponadto klienci mają dostęp do instrumentów pochodnych wspierających transakcje, mogą też się ubiegać o niezależne instrumenty zabezpieczające. Zaletą ze współpracy z IBRD jest brak opłat-ubezpieczeń od ryzyka, opłat administracyjnych i pośredni dostęp do rynków finansowych z oceną ratingową AAA.

Ze względu na globalny kryzys ekonomiczny istniejący od 2008 roku oraz pojawiające się często katastrofy naturalne niszczące zasoby i możliwości stabilnego wzrostu gospodarek, a także ze względu na niepewny czas powrotu do wzrostu produkcji i stabilnych warunków do spłaty zobowiązań, głównym celem Grupy Banku Światowego stało się dostosowanie instrumentów finansowych do niestabilnej sytuacji gospodarczej w państwach. Odpowiedzią na te wyzwania stał się system zarządzania ryzykiem finansowym, obejmujący ocenę ryzyka, wzmocnienie instytucjonalne, łagodzenie ryzyka, przygotowanie do sytuacji nadzwyczajnych, jak również finansowanie ryzyka. W tym celu zostały stworzone dwa uzupełniające się produkty finansowe, jakimi są: finansowanie ryzyka w celu bezpośredniego wsparcia budżetu państwa oraz usługi doradcze w celu wzmocnienia krajowych rynków ubezpieczeń od katastrof. Sprowadzają się one do takich działań jak:¹⁰

- warunkowe finansowanie – jest to możliwość uzyskania przez państwo należące do IBRD pożyczki DPL z natychmiastową płynnością w sytuacji katastrofy naturalnej, z opcją odroczenia wykorzystania kredytu, w wysokości albo 500 mln USD albo 0,25% PKB (w zależności od tego, która wartość jest mniejsza);
- niezależne ubezpieczenie od katastrof – jest to usługa doradcza mająca na celu udzielenie państwu pomocy w ustanowieniu narzędzi ubezpieczeń i ułatwieniu dostępu na konkurencyjnych warunkach do międzynarodowego rynku ubezpieczeń od katastrof, a także udzielenie pomocy państwu w stworzeniu narodowego systemu ubezpieczeń od katastrof naturalnych;
- emisja obligacji – są one wykorzystywane w celu przeniesienia ryzyka na inwestorów, poprzez udzielenie wydawcy obligacji pozwolenia na brak nominalnej spłaty obligacji w przypadku dużej katastrofy naturalnej;
- instrumenty pochodne na rzecz zarządzania ryzykiem od katastrof naturalnych – są to usługi pośrednictwa, mające na celu udzielenie pomocy państwu w ochronie przed ryzykiem od niekorzystnej pogody, czy katastrof geologicznych. W przypadku katastrofy bank pośredniczy między państwem a sektorem prywatnym, zachęcając do następnych transakcji i dostarczając ochronę państwu-klientowi przed ryzykiem płynącym od prywatnego kontrahenta;
- różnorodne ubezpieczenia rolnicze – mają na celu ochronę podmiotów prywatnych, takich jak rolnicy, czy wiejskie instytucje finansowe, przed skutkami ekstremalnej pogody;
- ułatwienia ubezpieczeniowe – mają na celu utworzenie Globalnego Katalogu Ubezpieczeń (*Global Index Insurance Facility*) – funduszu

Gębska powierniczego istniejącego dzięki wielu ofiarodawcom i funkcjonującego w państwach rozwijających się.

Dodatkowymi korzyściami z wykorzystania powyższych instrumentów finansowych przez klientów są:

- ekspertyzy dotyczące zarządzania ryzykiem od katastrof, mające na celu stworzenie innowacyjnych i efektywnych rozwiązań ubezpieczeniowych na poziomie makro i mikro, czyli zarówno w różnych gospodarstwach domowych i na poziomie państwa;
- spersonalizowane rozwiązania finansowe, dostosowane do specyficznych potrzeb, sytuacji makroekonomicznej, rodzajów i poziomu ryzyka;
- zwiększony dostęp do rynków finansowych oraz lepsza znajomość kraju, możliwość dzielenia się doświadczeniem w skali globalnej.

Dostosowanie instrumentów finansowych przez IDA

Międzynarodowe Stowarzyszenie Rozwoju dostarcza pożyczki, nazywane w odróżnieniu do pożyczek IBRD kredytami, oraz granty. IDA koncentruje się na udzielaniu pomocy 77 najbiedniejszym państwom świata¹¹, z których 39 to państwa afrykańskie. W sumie objętych pomocą jest 2,8 mld osób, z których to 1,8 mld żyje mniej niż za 2 USD dziennie. Finansowane cele są niezbędne do podstawowego rozwoju państw i przyciągania dalszych inwestycji. Najczęściej wspieranymi przez IDA obszarami są: zdrowie, edukacja, rolnictwo, budowa podstawowej infrastruktury związanej np. z zaopatrywaniem w energię, czy odbudową kraju po konfliktach, a także rozwój ekonomiczny, instytucjonalny i wsparcie klimatu.

Zmiany wprowadzane w ostatnich latach przez IDA w zakresie instrumentów finansowych i warunków kredytowych mają na celu dostarczenie skutecznej pomocy finansowej, która jest bezpieczna zarówno dla IDA, jak i pożyczkobiorcy. Państwa, które mogą korzystać jedynie ze środków IDA (bez IBRD) i przeżywają poważne trudności ze spłatą dotychczasowych kredytów lub spłata tych kredytów jest zagrożona, co jest stwierdzone w corocznych analizach wielkości zadłużenia, nazywane są państwami z „czerwonym światłem”, które mogą otrzymać pomoc z IDA tylko w formie grantów. Granty nie podlegają spłacie, nie są też oprocentowane. Od czasu IDA16 (szesnaste uzupełnienie środków IDA), IDA utrzymywało istnienie tzw. gwarancji częściowego ryzyka, w celu wsparcia projektów rozpoczętych już przez prywatne przedsiębiorstwa w państwach korzystających ze wsparcia IDA. Na koniec 2012 roku IDA miała

448 mln USD do wykorzystania w ramach gwarancji i dodatkowo 607 mln USD w ramach gwarancji zatwierdzonych, ale jeszcze oczekujących na wykorzystanie. W ciągu pierwszych 15 lat od momentu wprowadzenia gwarancji IDA udzieliła gwarancji na sumę 1,3 mld USD. Jest to stosunkowo niewielka kwota w porównaniu z całkowitym budżetem IDA, jednak ważnym podkreśleniem jest fakt, iż gwarancje IDA umożliwiają zdobycie środków finansowych z innych źródeł i były wykorzystywane przede wszystkim przy dużych projektach na rzecz transformacji państw i ich gospodarek¹².

Bank Światowy rozważa możliwość rozszerzenia programu gwarancji, w tym gwarancji opartych na polityce i gwarancji częściowego ryzyka. Celem tych zmian ma być rozszerzenie możliwości finansowania w państwach najbiedniejszych, co wzmocniłoby ich rynki wewnętrzne, możliwość rozwoju kosztownej infrastruktury i dałoby szansę na bardziej stabilny rozwój i współpracę w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego.

Państwa z „żółtym światłem”, charakteryzujące się średnim poziomem ryzyka obsługi zadłużenia, mogą ubiegać się o wsparcie w formie grantu (50% pomocy) i zwykłego kredytu (50% pomocy). Z kolei państwa z „zielonym światłem”, a więc charakteryzujące się niskim stopniem ryzyka zagrożenia obsługi zadłużenia, mogą otrzymać wsparcie jedynie w formie kredytowej. Kredyty udzielane są na 40 lat, z 10-letnim okresem karencji. Spłata powinna następować w tempie 2% wartości kredytu rocznie między 11 a 20 rokiem od czasu wzięcia kredytu i w tempie 4% rocznie między 21 a 40 rokiem od wzięcia kredytu. Państwa są również zobowiązane do uiszczenia opłaty administracyjnej w wysokości 75 punktów bazowych (0,75% wartości kredytu). Od czasu IDA16 kredyty te stanowią około 47% z budżetu IDA. Kredyty dla państw z „żółtym i zielonym światłem” nie są oprocentowane.

Natomiast państwa korzystające ze środków IDA, które znajdują się na wyższym poziomie rozwoju gospodarczego (tzw. państwa mieszane i pomijane¹³ – *blend countries and gap countries*) mogą uzyskać pomoc na nieco trudniejszych warunkach, którymi jest maksymalnie 25-letni okres spłaty i 5-letni okres karencji. Spłata powinna następować w tempie 3,3% wartości kredytu rocznie między 6 a 15 rokiem od czasu wzięcia kredytu i w tempie 6,7% rocznie między 16 a 25 rokiem od wzięcia kredytu. Koszt kredytu w wysokości 1,25% wartości kredytu, oprócz tradycyjnych opłat za dostępność do kredytu i standardowych usług. Od czasu IDA16 kredyty te stanowią około 36% wydatków z budżetu IDA. Państwa te, podobnie jak w przypadku poprzedniej grupy państw, są również zobowiązane do uiszczenia opłaty administracyjnej w wysokości 75 punktów bazowych (0,75%

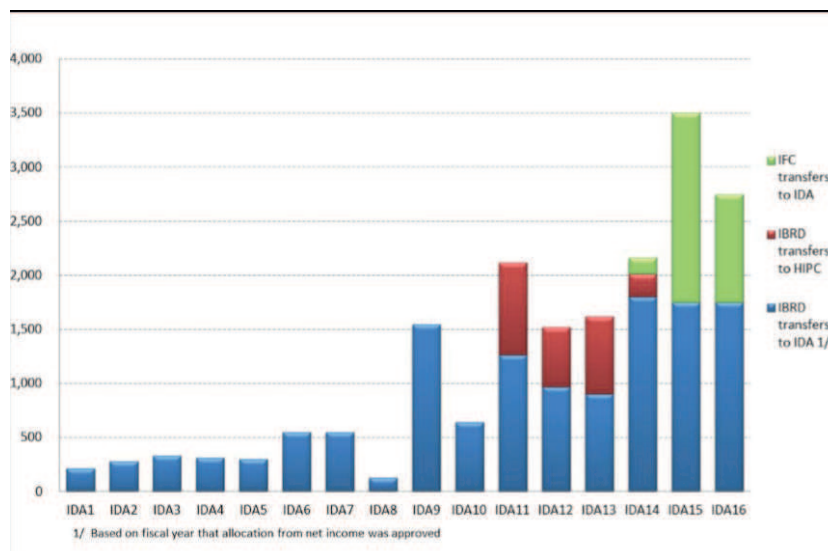
Gębska wartości kredytu). Możliwe jest dodatkowe finansowanie dla państw mieszanych, oprócz małych państw wyspiarskich, które otrzymują pomoc finansową tylko ze środków IDA, jednak wówczas kredyt udzielany jest na tzw. twardych zasadach. Oznaczają one takie same zasady jak w przypadku tzw. państw mieszanych i pomijanych, jednak obowiązuje tu wyższa stopa procentowa, wynosząca 1,5% wartości kredytu. W praktyce zaledwie 0,9% środków w ramach finansowania IDA₁₆ zostało przekazane na tzw. twardych zasadach¹⁴.

Od czasu IDA₁₄ dostępność do grantów uzależniona jest od wysokości zadłużenia odbiorcy grantu, stwierdzonej w oficjalnym dokumencie DSA (*Debt Sustainability Analysis*). Granty dostępne są dopiero od czasu IDA₁₁ i wówczas były wykorzystywane w wyjątkowych sytuacjach. Po IDA₁₃ wykorzystanie grantów zostało rozszerzone, a po IDA₁₄ granty stały się zwykłym i powszechnym instrumentem finansowym, przewidzianym dla państw o najniższym poziomie rozwoju.

Formy i wysokość wsparcia przez IDA zależy od poziomu dochodu narodowego brutto w kraju oraz poziomu dotychczasowego zadłużenia. Istniejące obecnie warunki są skutkiem niewielkiego zaostrzenia polityki, skutkujących nieco krótszym terminem płatności i uproszczonym terminarzem spłat. Mimo to kredyty IDA nadal pozostają atrakcyjną formą finansowania, w związku z tym istnieje duże prawdopodobieństwo, iż państwa najbiedniejsze będą w długim czasie uzależnione od wsparcia IDA i państw podejmujących tam kluczowe decyzje.

Ze względu na fakt, iż kredyty IDA w nikłym stopniu „zarabiają na siebie” poprzez symboliczne oprocentowanie i wydłużony czas ich spłaty, co trzy lata budżet IDA jest uzupełniany wpłatami państw rozwiniętych i rozwijających się, a także wpłatami z IBRD i Międzynarodowej Korporacji Finansowej. Dotychczas miało miejsce 17 takich uzupełnień. Np. w ramach IDA₁₆ IBRD i IFC przekazały blisko 8% całkowitego budżetu IDA. Widoczna jest silna współpraca i uzupełnianie się instytucji międzynarodowych na rzecz pomocy państw potrzebujących, np. w latach 2004–2013 IDA otrzymała od IBRD transfery na sumę 5 mld USD i przekazała państwom mieszanym 33 mld USD, podczas gdy IBRD przekazał tym państwom 30 mld USD. Ponadto wsparcie przez IDA państw mieszanych pomaga IBRD w utrzymaniu bilansu swoich finansów i wzmocnieniu oceny ratingowej na poziomie AAA. Również IFC korzysta na współpracy z IDA. W latach fiskalnych 2007–2012 IFC przekazała granty na rzecz IDA na sumę 2,2 mld USD, podczas gdy IDA przekazała 35 mld USD na rzecz prywatnego sektora w państwach korzystających ze wsparcia IDA. W ten sposób obie instytucje wspierają budowę

WYKRES 1. Uzupełnienie środków finansowych IDA przez IBRD, Międzynarodową Korporację Finansową i inicjatywę HIPC od czasu IDA1 do IDA16 (mln USD)

Źródło: IDA17. *IDA's Long Term Financial Capacity and Financial Instruments*, International Development Association, IDA Resource Mobilization Department, Washington D.C., March 2013, s. 7.

prywatnego sektora i proces tworzenia klimatu inwestycyjnego w państwach rozwijających się¹⁵.

Jak dotąd IDA najsilniej było wspierane przez IBRD, nie tylko w ramach tradycyjnych instrumentów finansowych i zwykłego dofinansowania, ale również w ramach inicjatywy dla najbiedniejszych państw zadłużonych (HIPC – Heavily Indebted Poor Countries), która została rozszerzona i uzupełniona Wielostronną Inicjatywą na rzecz Zmniejszenia Zadłużenia (MDRI – *Multilateral Debt Relief Initiative*). Dzięki tym inicjatywom najbiedniejsze państwa zadłużone otrzymują redukcję zadłużenia wobec Banku Światowego i innych instytucji międzynarodowych, które przyłączyły się do inicjatywy (m.in. Klub Paryski, Międzynarodowy Fundusz Walutowy, Afrykański Bank Rozwoju), w zamian za wdrożenie szerokich reform na rzecz rozwoju kraju i przekazanie środków finansowych na ograniczanie ubóstwa, poprawę dostępu do opieki zdrowotnej, czy edukacji¹⁶. Również Międzynarodowa Korporacja Finansowa wspiera intensywnie w ostatnich latach inicjatywy HIPC i MDRI oraz IDA.

Wart podkreślenia jest fakt, iż wiele państw przechodzi ze statu-

Gębska takiego państwa w ostatnim czasie są Indie, które pod koniec roku fiskalnego 2014 awansowały z państwa IDA do IBRD, ale w latach fiskalnych 2015–2017 będą jeszcze otrzymywać pomoc przejściową na szczególnych warunkach ze środków IDA¹⁷.

Stale rozważane są kolejne reformy dotychczasowych instrumentów finansowych IDA. Mają one na celu doprowadzenie do stanu, kiedy to środki finansowe wrócą ponownie do budżetu IDA i zostaną przeznaczone na kolejne kredyty, a sama IDA będzie mniej uzależniona od uzupełnienia finansowego od innych organizacji. W tym celu rozważane jest skrócenie okresu karencji i/lub przyspieszenie okresu amortyzacji, a także wprowadzenie niewielkiej stopy procentowej przy kredytach dotychczas nieoprocentowanych oraz niewielkie zwiększenie oprocentowania przy kredytach oprocentowanych. Od 2013 roku rozważane są trzy możliwości. Są one następujące¹⁸:

1. skrócenie okresu karencji z 10 do 5 lat i skrócenie czasu spłaty kredytu z 40 do 35 lat, przy zachowaniu dotychczasowej amortyzacji (spłata kredytu w wysokości 2% rocznie w latach 6-15 i 4% rocznie w pozostałych 20 latach). Kredyty pozostałyby nieoprocentowane, ze standardowymi opłatami za usługę. Szacuje się, że taka zmiana przyniosłaby zwiększenie możliwości kredytowych IDA o około 3,4–3,8%;
2. skrócenie okresu karencji z 10 do 5 lat i skrócenie czasu spłaty kredytu z 40 do 37 lat, przy wprowadzeniu prostej amortyzacji, czyli spłaty 3,125% rocznie między 6 a 37 rokiem od wzięcia kredytu. Kredyty pozostałyby nieoprocentowane, ze standardowymi opłatami za usługę. Szacuje się, że taka zmiana przyniosłaby zwiększenie możliwości kredytowych IDA o około 5,3–5,9%;
3. skrócenie okresu karencji z 10 do 5 lat i skrócenie czasu spłaty kredytu z 40 do 37 lat, przy wprowadzeniu prostej amortyzacji, czyli spłaty 3,125% rocznie między 6 a 37 rokiem od wzięcia kredytu. Kredyty byłyby oprocentowane w wysokości 0,3% ze standardowymi opłatami za usługę. Szacuje się, że taka zmiana przyniosłaby zwiększenie możliwości kredytowych IDA o około 5,7–6,4%.

Podsumowanie

IBRD oferuje pożyczki po niskiej cenie, stale (w przeciwieństwie do niektórych organizacji, w których pożyczki przyznawane są cyklicznie) i na konkurencyjnych warunkach w stosunku do innych źródeł. Współcześnie państwa ubiegające się o pożyczkę z IBRD mogą dokonać wyboru waluty pożyczki, a także stopy procentowej, w celu złagodzenia ryzyka finansowego już na początku projektu, aż

do jego zakończenia. Państwa mogą dostosować warunki pożyczkowe do rodzaju projektu, w zależności od tego, czy będzie to projekt przynoszący dochód w przyszłości, czy też nie, mogą też ubiegać się o transakcje zabezpieczające projekt. Pożyczki IBRD mają zwykle wydłużony termin i indywidualne terminy płatności. Pożyczkobiorca ma prawo do przystosowania terminów spłaty do aktualnej sytuacji ekonomicznej, w celu uniknięcia nadmiernych trudności finansowych w czasie skumulowanych spłat różnych zobowiązań.

Natomiast instrumenty finansowe IDA są głównym czynnikiem rozwoju państw korzystających z budżetu IDA, ale mogą być też czynnikiem hamującym ich rozwój. Warunki pożyczkowe IDA są dosyć elastyczne, ale jednocześnie, aby je uzyskać, trzeba spełnić szereg wymagań, przede wszystkim przez tzw. państwa mieszane. Planowane od 2014 roku kolejne reformy instrumentów finansowych przewidują wprowadzenie możliwości wzięcia niewielkich kredytów przez państwa z „czerwonym światłem”, które obecnie mogą korzystać jedynie z grantów, aby nauczyły się one bardziej efektywnego zarządzania środkami finansowymi i brania odpowiedzialności za ich spłatę. Rozważane jest również wprowadzenie możliwości uzyskania z IDA kredytów o większej wartości, przy jednoczesnym niewielkim złagodzeniu warunków niezbędnych do ich uzyskania. Ma to szczególnie dotyczyć małych państw wyspiarskich, całkowicie uzależnionych od wsparcia ze strony IDA. Kontynuacja dotychczasowej polityki może doprowadzić najbiedniejsze państwa do większego uzależnienia od bezzwrotnej pomocy i niechęci do wychodzenia z ubóstwa i wprowadzania reform na rzecz rozwoju w kraju, a także wpływać demoralizująco na państwa z „żółtym i zielonym światłem”, które muszą wykazać się umiejętnością spłaty swojego zadłużenia i generować środki na obsługę długu, a zatem prowadzić odpowiedzialną politykę makroekonomiczną.

Ponadto przez wiele lat istniejące w Banku Światowym instrumenty finansowe były bardzo sztywne i niedostosowane do potrzeb i możliwości państw biedniejszych. Polityka Banku polegała głównie na preferowaniu instrumentów i projektów dostosowawczych (ang. *adjustment lending*), wymuszających na tych państwach konkretne neoliberalne rozwiązania, takie jak otwarcie rynku wewnętrznego na produkty i inwestorów zagranicznych, zachowanie instrumentów ochronnych w państwach wysokorozwiniętych w zakresie zagranicznej polityki ekonomicznej, takich jak cła i inne narzędzia para i pozataryfowe, utrudniające wejście państw biednych na rozwinięte rynki. Jeszcze w latach 90. XX wieku i na początku nowego tysiąclecia Bank Światowy udzielał często pomocy warunkowo, subiektywnie wybierając pożyczkobiorców i ich

Gębska projekty, sprzyjając tym, którzy realizowali „właściwą”, neoliberalną i proamerykańską politykę, co nie uchroniło tych państw przed trudnościami gospodarczymi, a nawet doprowadziło do kryzysu finansowego w Azji po koniec lat 90. XX wieku¹⁹. Podobne podejście liberalne było powszechne w przedmiotowej organizacji również w dwóch poprzednich dekadach²⁰. Taki rodzaj działalności pożyczkowej sprzyjał pogłębianiu się podziału świata na centrum i uzależnione od niego gospodarczo peryferie.

Rekomendacje tzw. Konsensusu Waszyngtońskiego z lat 90. XX wieku są nadal w dużym stopniu utrzymywane. Szczególnie chodzi tu o dyscyplinę budżetową, a mianowicie państwa korzystające z instrumentów finansowych IBRD i IDA nie mogą doprowadzać do nadmiernego zadłużenia, co jest jednym z celów reform w państwach oraz czemu sprzyja stosunkowo niskie oprocentowanie pożyczek i kredytów z Banku Światowego oraz formy zmniejszania zadłużenia najbiedniejszych państw w ramach inicjatyw HIPC i MDRI. Zalecenie liberalnej polityki kredytowej (i obniżania stóp procentowych) dotyczy zatem polityki samego Banku wobec państw członkowskich, ale i polityki banku centralnego i banków komercyjnych w poszczególnych krajach. Zalecenie liberalizacji przepływów kapitałowych doskonale wpisuje się w politykę pożyczkową Banku i w politykę „otwierania drzwi” i budowy klimatu inwestycyjnego dla inwestorów zagranicznych, którzy widzą możliwości zysku w/na państwach o niższym poziomie rozwoju.

Zawarte w Konsensusie Waszyngtońskim zalecenie dokonywania właściwych wydatków publicznych – np. nie na subsydia dla dużych firm, ale na edukację, służbę zdrowia i infrastrukturę²¹, które odznaczają się wysoką stopą zwrotu, jest ściśle realizowane przez Bank. Zarzut Ryszarda Piaseckiego²² o pominięciu w Konsensusie konieczności tworzenia infrastruktury instytucjonalno-prawnej dla sprawnego zarządzania państwem i pomocą finansową z Banku i innych instytucji można uznać za nieaktualny, gdyż tworzenie i wspieranie tego rodzaju infrastruktury jest często finansowane ze środków Banku, a przyznanie kolejnych środków uzależniane jest od efektywności działania tych instytucji.

Należy pamiętać, że im państwo znajduje się na wyższym etapie rozwoju gospodarczego, tym bardziej dostrzega potrzebę kolejnych inwestycji, zatem reforma instrumentów finansowych ma na celu nauczenie państw takiego gospodarowania środkami, by dążyć do ich finansowej samodzielności, rzetelności i transparentności. Pozostaje jednak pytanie, dlaczego reformy instrumentów finansowych zostały wprowadzone tak późno, nie uwzględniając wcześniej realiów w państwach biedniejszych, co doprowadziło do marnotrawstwa znacznych

środków finansowych, a następnie do ograniczenia ich dostępności np. dla państw Afryki Subsaharyjskiej w latach 80. XX wieku²³.

Należy zwrócić uwagę, że finansowane przez Bank Światowy projekty i reformy gospodarcze zwykle promują ideologię liberalną, zarówno w kwestii gospodarczej, jak i politycznej, co często nie przystaje do sytuacji państw słabo rozwiniętych. Taka polityka ma związek z koncepcją tzw. globalnego zarządzania (*global governance*)²⁴, realizowaną m.in. przez silnie ekonomicznie instytucje finansowe, takie jak np. Międzynarodowy Fundusz Walutowy, czy Międzynarodowa Korporacja Finansowa. Państwa biedne często nie są w stanie wprowadzać własnych koncepcji reform we własnym kraju, gdyż ich finansowanie uzależnione jest od opinii i polityki globalnych partnerów, a w szczególności Stanów Zjednoczonych, których to obywatele najczęściej pełnią w funkcje decyzyjne w globalnych instytucjach. Z kolei państwa biedne, poprzez np. niewielki wkład finansowy do ich budżetu, nie mają wpływu, ani na ich funkcjonowanie, ani na kierunki reform instytucji międzynarodowych. Narzucanie liberalizmu pozostaje zatem w sprzeczności z wolnością i równością, którą liberalizm w swojej istocie powinien promować.

PRZYPISY

1. <http://www.worldbank.org/en/projects-operations/products-and-services>, aktualizacja strony 10.06.2015 [dostęp: 16.10.2015 r.].
2. J. Hryniewicz, *Teoria «centrum-peryferie» w epoce globalizacji*, „Studia Regionalne i Lokalne” Nr2(40)/2010, s. 5, 6.
3. *International Bank for Reconstruction and Development. Subscriptions and Voting Power of Member Countries*, The World Bank, Washington D.C. 2015, s. 1–3, *International Development Association. Voting Power of Member Countries*, The World Bank, Washington D.C. 2016, s.1-3.
4. *The World Bank, IBRD Financial Solutions. Financing and Risk Management for Governments and Public Sector Entities*, The World Bank, Washington D.C. 2013, s. 2; <http://treasury.worldbank.org/bdm/htm/financing.html> [dostęp: 12.02.2016 r.], *The World Bank, Financial Terms of IBRD Flexible Loan (IFL). Worksheet for Loan Choices*, The World Bank, Washington D.C. 2016, s. 1–3 [dostęp: 12.02.2016 r.], http://www.gcgf.org/wps/wcm/connect/Topics_Ext_Content/IFC_External_Corporate_Site/Structured+Finance/Products/Partial+Credit+Guarantee/ [dostęp: 12.02.2015 r.].
5. Jest to narzędzie stworzone i wykorzystywane wspólnie przez Bank Światowy i Międzynarodową Korporację Finansową.
6. *The World Bank, Reimbursable Advisory Services in Europe and Central Asia (ECA)*, The World Bank, Washington D.C. 2014, s. 33–36.
7. *The World Bank, Briefing for Clients: Introducing Investment Project Financing*, The World Bank, Washington D.C. 2013, s. 1-2.
8. *The World Bank, IBRD Financial Solutions. Financing and Risk Management for Governments and Public Sector Entities*, The World Bank, Washington D.C. 2013, s. 1–2.

9. *The World Bank, IBRD Financial Solutions...*, op. cit., s. 1–2.
10. *World Bank Group Financial Solutions for Disaster Risk Management*, The World Bank, Washington D.C. 2013, s. 1–2.
11. Do państw najintensywniej korzystających ze środków IDA należą: Afganistan, Angola, Armenia, Azerbejdżan, Bangladesz, Benin, Bhutan, Boliwia, Bośnia i Hercegowina, Burkina Faso, Burundi, Kambodża, Kamerun, Republika Zielonego Przylądka, Republika Środkowej Afryki, Czad, Komory, Republika Konga, Wybrzeże Kości Słoniowej, Demokratyczna Republika Konga, Dżibuti, Erytrea, Etiopia, Gambia, Gruzja, Ghana, Gwinea, Gwinea-Bissau, Haiti, Honduras, Indie, Kenia, Kiribati, Kosowo, Kirgistan, Laos, Liberia, Madagaskar, Malawi, Mauretania, Mołdawia, Mongolia, Mozambik, Myanmar, Nepal, Nikaragua, Niger, Nigeria, St. Vincent i Grenadyny, Pakistan, Papua Nowa Gwinea, Rwanda, Samoa, Senegal, Sierra Leone, Wyspy Salomona, Sri Lanka, Tadżykistan, Timor Wschodni, Tonga, Uganda, Uzbekistan, Wietnam, Jemen i Zambia. Na podstawie: http://www.worldbank.org/ida/ida_abc.html [dostęp: 09.02.2016 r.] oraz The World Bank, *The World Bank's Fund for the Poorest, International Development Association*, Washington D.C. 2014, s. 2, 6.
12. *IDA17. IDA's Long Term Financial Capacity and Financial Instruments*, International Development Association, IDA Resource Mobilization Department, Washington D.C., March 2013, s. 9, 11–12.
13. Państwa mieszane to państwa o średnio-niskim poziomie dochodu, które kwalifikują się zarówno do korzystania ze środków IBRD i IDA. Państwa pomijane to państwa, których dochód w ciągu dwóch kolejnych lat przekracza poziom dochodu państw korzystających ze środków IDA, ale nie są jeszcze wiarygodne pod względem kredytowym dla IBRD, a także niewielkie państwa wyspiarskie, które są dotknięte przez złożone problemy ekonomiczne, takie jak zdecydowanie niższy poziom dochodu per capita, które mają ograniczony dostęp do rynkowych źródeł finansowych lub nie są wiarygodne finansowo. W roku fiskalnym 2013 do państw mieszanych zaliczane były: Armenia, Boliwia, Bośnia i Hercegowina, Gruzja, Indie, Mongolia, Pakistan, Papua Nowa Gwinea, Sri Lanka, Uzbekistan i Wietnam. Do małych państw wyspiarskich, kwalifikujących się do pomocy z budżetu IBRD, należały: Wyspa Zielonego Przylądka, Dominika, Grenada, St. Lucia oraz St. Vincent i Grenadyny. Natomiast do państw wyspiarskich, niekwalifikujących się do uzyskania środków z IBRD, należały: Kiribati, Malediwy, Wyspy Marshalla, Mikronezja, Samoa, Tonga, Tuvalu i Vanuatu. Na podstawie: *IDA17...*, op. cit., s. 8.
14. *IDA17*, op. cit., s. 9.
15. http://www.worldbank.org/ida/ida_abc.html [dostęp: 09.02.2016 r.] oraz *IDA17...*, op. cit., s. 6, 7.
16. Więcej na ten temat: Marta Gębska, *Bank Światowy. Działalność pożyczkowa*, Wyższa Szkoła Cła i Logistyki, Warszawa 2010, s. 102–114.
17. http://www.worldbank.org/ida/ida_abc.html [dostęp: 09.02.2016 r.] oraz *IDA17*, op. cit., s. 6.
18. *IDA17...*, op. cit., s. 22.
19. Więcej na ten temat: Marta Gębska, *Bank Światowy. Działalność pożyczkowa*, op. cit., s. 58–60, Keith A. Darden, *Economic Liberalism and Its Rivals*, Cambridge University Press, Cambridge 2010, s. 287, 295, Sebastian Etchemendy, *Models of Economic Liberalization*, Cambridge University Press, Cambridge 2014, s. 33, M. Wróblewski, Rola Banku Światowego w kształtowaniu globalnego zarządzania, [w:] Marek Rewizorski [red.], *Instytucje międzynarodowe w dobie globalnego*

- zarządzania, Elipsa, Warszawa 2015, s. 105–106, The World Bank, *World Bank Lending Instruments. Resources for Development Impact*, The World Bank, Washington D.C. 2001, *The World Bank, Major Terms and Conditions of IBRD Loans*, The World Bank, Washington D.C. 1991, 2001, *The World Bank, Procurement under IBRD Loans and IDA Credits. Guidelines*, The World Bank, Washington D.C. 1999.
20. H. Overbeek, *Restructuring Hegemony in the Global Political Economy. The Rise of Transnational Neo-liberalism in the 1980s*, Routledge, New York 1993, s. 13.
21. Z. Stańczyk, *Konsensus waszyngtoński a reformy w krajach postkomunistycznych*, „Zeszyty Naukowe” nr 2 – Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, 2004, s. 60.
22. R. Piasecki, *Ekonomia rozwoju wobec problemów nędzy i nierówności społecznych na świecie*, „Annales. Etyka w życiu gospodarczym”, vol. 11, nr 1, 2008, s. 231.
23. Więcej na ten temat: M. Gębska, *Bank Światowy. Działalność pożyczkowa*, op. cit., s. 74, 77, 84, 92.
24. Więcej na ten temat: M. Rewizorski, „Instytucje międzynarodowe i globalne zarządzanie – próba charakterystyki”, [w:] M. Rewizorski [red.], *Instytucje międzynarodowe w dobie globalnego zarządzania*, Elipsa, Warszawa 2015, s. 26–34.